

**Verslag van de vierde bijeenkomst van het leertraject 2013 – 2014
op 1 juli 2014 in Ede met als thema: Stadslandbouw en Gezondheid
's ochtends in het ziekenhuis de Gelderse Vallei en 's middags bij Boerderij
Hoekelum**

Welkom door Jan Eelco:

We zijn weer op een bijzondere locatie, met stadslandbouw kom je overal. Waarom in Ede? Gemeente Ede heeft een voedselvisie ontwikkeld en wil die graag delen en de resultaten vanuit de enquête gaven aan dat gezondheid een belangrijk item is van stadslandbouw.

Als nieuw lid is Amersfoort aanwezig.

De vorige bijeenkomst was op 1 april in Enschede, wat is er daarna gebeurd in Enschede? Thema daar was samenwerken in de overgang van stad en platteland. Boudewijn van de gemeente Enschede vertelt: de projectleider van de gemeente Juurd Vos heeft lang in het ziekenhuis gelegen, daarom heeft het wat geduurd, er is nu wel een bijeenkomst geweest, en er zijn nu middelen beschikbaar om Rolf 1 dag per week in te kunnen zetten voor de ontwikkeling van Viermarken. Stimulering van stadslandbouw is bovendien opgenomen in het coalitieakkoord van Enschede. Project van de molen: 'van akker tot bakker', is gestart, ze verwachten daarmee een doorbraak.

Petra introduceert het programma:

De centrale vraag is: **hoe kan de Gemeente Ede samen met Ziekenhuis de Gelderse Vallei (voedingsziekenhuis) stadslandbouw een centrale rol laten spelen in bewustwording van gezond voedsel in Ede?**

Lara en Arie vertellen over de vraag van de gemeente Ede:

Ede en food: hoe kan je zorgen dat mensen zich ermee gaan associëren? De visie levend maken. Samenwerking gemeente, universiteit, sport en gezondheid, misschien een zorgverzekeraar er nog bij. Groepjes studenten doen onderzoek, de uitkomst hiervan was dat er in Ede meer overgewicht is dan elders en dat je je door stadslandbouw meer bewust wordt van eten. Wat kun je als gemeente doen? Hoe kunnen we samen met bijvoorbeeld het ziekenhuis stadslandbouw richting gezondheid gebruiken?

Stadslandbouw ligt dicht bij de gemeente. Als focus worden vooral burgerinitiatieven gebruikt om de toename in interesse in stadslandbouw te gaan toepassen.

Ede wil graag handreikingen om het goed aan te kunnen pakken. Studenten kwamen met algemene dingen, nu graag wat scenario's, hoe maak ik dit concreter?

Ede heeft een groot oppervlak, met de stad en de buitendorpen. Stadsdeel staat dicht bij buitengebied, in bijna iedere familie nog wel een link met landbouw. Scheiding stad en platteland is er wel. De GGD heeft een indirecte samenwerking met de gemeente. Zijn nog in gesprek met zorgverzekeraar, die richten zich veelal op preventie.

Lichamelijke gezondheid komt ook in beeld als je stadslandbouw toepast, niet focussen op alleen gezond voedsel. Uit een Utrechts onderzoek kwam dat mentale gezondheid en sociale contacten nog wel belangrijker zijn dan gezond voedsel.

Kennis over de relatie voeding, gezondheid & stad: implicaties voor stadslandbouw, presentatie door Edith Feskens, Hoogleraar Voeding aan Wageningen UR. Zie [Feskens Stadslandbouw Juli 2014.pptx](#)

Er zijn mogelijkheden om studenten van Wageningen Universiteit in te zetten voor onderzoek, in zgn. ACT groepen,. Er is altijd behoefte aan goede onderzoeksvragen. Petra weet ervan en kan geïnteresseerden in contact brengen met het ACT-programma.

Introductie Alliantie Voeding en het Ziekenhuis Gelderse Vallei & rondleiding door Ziekenhuis Gelderse Vallei door Menrike Menkveld-Beukers (Coördinator Alliantie Voeding Gelderse Vallei). De gemeente Ede wil gaan samenwerken met Alliantie.

Presentatie van Menrike: [Ede 1 juli14.ppt](#)

en Joke Huitinck (Hoofd Afdeling Diëtetiek Gelderse Vallei)

Dit ziekenhuis is een Voedingsziekenhuis! Er is gekozen voor gezondheid als speerpuntonderwerp in dit ziekenhuis.

Zie [Presentatie stadslandbouw gemeente ede 1 juli 2014 .pdf](#);

kijk ook eens op www.geldersevallei.nl/AYR

Na een korte rondleiding naar de moestuin en het infogedeelte van het ziekenhuis, gaan we naar **Boerderij Hoekelum** voor de lunch en het middagprogramma.

Korte update over de Pilots :

Arnhem: In Arnhem was geen beleid op stadslandbouw, ze gingen werken aan de vraag of ze kunnen komen tot interactief beleid. Stadslandbouw verdient het om hoger op de agenda te komen. Betty is samen met Marlies aan de slag gegaan om te kijken waarbinnen stadslandbouw past: groen en milieu. Interviews binnen de gemeente gedaan, bouwstenen verzamelt en ze zoeken nog een boegbeeld (gedacht wordt aan de burgemeester, deze staat los van de vierjaarlijkse cyclus waarin wethouders zitten). Geconstateerd is dat ze al wel beleid hebben, omdat de agenda is ondertekend, durven ambtenaren meer hun nek uit te steken. Actieplan maken voor oktober, er is een kernteam, er komt een manifest, een kaart en er zijn ludieke acties.

Vraag: Hoe bereik je het ambtenarenapparaat, hoe krijg je ze mee?

Zeist: Jaap: wij verkennen of er een platform stadslandbouw kan komen in Zeist: twee initiatiefnemers uit de gemeente (waaronder Roel van Nieuwstadt die vandaag aanwezig is) hebben dit voorjaar allerlei partijen in Zeist gesproken om te verkennen waar behoeften en kansen liggen voor stadslandbouw, lokale voedselketens en stimuleren van betrokkenheid bij voedselproductie. Fijn, initiatiefnemers steken er veel energie in. Samen met Martha heeft Jaap een lunchwandeling voor collega's georganiseerd om hen mee/enthousiast te krijgen. Het is zoeken: rol Martha en Jaap, plek stadslandbouw binnen gemeenteapparaat, rol initiatiefnemers en het tempo van iedereen. Er werd pas op de plaats gemaakt, nu gaan we de goede richting op.

Alphen: Jan Eelco (vervangt Sven): In Alphense pilot staat de food4fifty challenge centraal. De contacten met bedrijfsleven lopen goed. Zo wordt er gewerkt aan een app waarmee levensmiddelenwinkels hun "overs" kunnen aanbieden, behoeftigen kunnen zich aanmelden. Minder goed lukt het om inwoners van Alphen aan de actief challenge te

verbinden. Op facebook zijn veel likes maar nog weinig daadkracht. Ook binnen de gemeente begint stadslandbouw zich te verbreden. Sven is centraal aanspraakpunt voor stadslandbouw. De uitgangspunten voor de food4fifty challenge worden opgenomen in de aanbesteding van zorginstellingen. Raad stelde tevens vragen nav de agenda. Goede tip: Na ondertekening van de Agenda kan deze als een soort breekijzer gebruikt worden!! Vraag: het lukt niet goed om ik de inwoners van Alphen bij de challenge te betrekken? Hoe kan ik ze in beweging krijgen?

Start middagprogramma: verdieping op 3 thema's in parallele sessies

We behandelen 3 ipv 4 thema's.

1. Rol stadslandbouw bij gezondheid: bewustwording bij burgers

Lara vraagt: hoe doe je dit samen met gemeente en ziekenhuis en burgers. Roos de Keijzer van de gemeente Ede en Lidwien Reijn (Duurzaam Door) begeleiden deze workshop.

2. Regionale samenwerking door duurzame inkoop bij zorginstellingen

Arie: er is veel aanbod van eigen producten, hoe krijg je die oa. bij zorginstellingen, de afnemer zit op afstand, welke rol speelt de gemeente daarin. Annette Weeda van Landwaard en Jan Eelco begeleiden deze workshop.

3. Persoonlijke slagkracht vergroten.

Jaap: er leeft veel op het gebeid van stadslandbouw, het is een lange weg geweest, hoe hou je overzicht in prioriteit.

AnneMarie Utrecht : bij volksgezondheid heeft zij een vrije rol, veel initiatieven komen echter niet bij volksgezondheid binnen, dit moet meer gestroomlijnd worden binnen de gemeente, burgerinitiatieven staat boven aan in het akkoord. Lastige plek van waaruit zij zelf werkt ze kan er echter wel een rol in vervullen, maar hoe?

Vraag: er leeft veel op het gebeid van stadslandbouw, hoe hou je overzicht in prioriteit. Petra begeleidt deze workshop.

***Plenaire terugkoppeling door inbrengers: wat leren we uit de groepen?**

Slagkracht vergroten:

Hoe moet gemeente met stadslandbouw aan het werk? Geïnventariseerd hoe we daarmee te maken hebben. 1 casus genomen: ga op zoek naar belang van de ander; stadslandbouw is perfect middel om ander beleid te realiseren; als veilige leeromgeving naar voren schuiven, van buiten naar binnen werken; taken verdelen, ruimte om budget op te eisen; 'vet' kwaad worden helpt soms ook. Zoek een maatje, ook intern; zoek een goed moment, informeer elkaar, zorg dat je weet wie met stadslandbouw te maken hebben, maak je zichtbaar, heb lef; zet jezelf neer; organiseer een lunchwandeling langs stadslandbouw projecten; laat de stad het verhaal vertellen; maak gebruik van iemand die vóór is; geef jezelf de tijd, wij zijn nog voorlopers.

Regionale samenwerking: hoe vraag en aanbod van streekproducten bijeen brengen en welke rol kan de gemeente daarin spelen. Landwaard heeft al een aantal jaren ervaring hiermee omdat zij in 2010 de coöperatie Oregional zijn gestart; wijze lessen opgepikt: coöperatie is een middel om in te zetten, coöperatie die koopt van producent en verkoopt aan afnemer en waarbij de producenten eigenaar zijn; Wat als gemeente doen: partijen bij elkaar brengen, boeren zijn de belanghebbenden, zo'n instrument laten zorgen voor de distributie. Stimuleer de oprichting van zo'n coöperatie. Ede is al ver met oprichting van coöperatie, hebben geluk gehad, er kwam een ondernemer zelf naar de wethouder toe, Rabobank is geïnteresseerd, die beiden zijn bij elkaar gebracht, en een coöperatie is opgericht.

Ga niet zelf als trekker fungeren, stimuleer het wel, aanjagen maar niet trekken. Wel als gemeente voorbeeld geven. Bewustzijn en draagkracht bij afnemers stimuleren. Er blijven twijfels over afname van streekproducten, dit is ook moeilijk, prijs kwaliteit en de continuïteit; regievoering als gemeente; collega's of B&W erbij betrekken als het wat minder gaat.

Duurzaamheid en regionaal product hoeft niet altijd hetzelfde te zijn.

Het meeste spreekt aan: de coöperatie is opgericht, vraag waar ze tegenaan lopen, wat kunnen we nog verbinden? Coöperatie zelf het werk laten doen maar wel kijken waar we kunnen helpen.

Bewustwording en gezondheid.

Vragen in Ede nog verder beantwoorden.

Conceptvisie graag in de praktijk brengen maar wat is de link met de burgers?

Gedragverandering, wil iemand dat wel? Willen ze wel inzien dat stadslandbouw gezond is? Er zijn al ideeën in Ede: op buurtniveau bv buurttuinen meer gezondheidsaspect inbrengen. Samen met ziekenhuis en GGD.

Belevingswereld: via kerken en consultatieburo's sluiten aan bij de realiteit van de burgers. Door dieper op de hoofdvraag in te gaan kwamen we uiteindelijk bij de kernvraag: hoe kun je door middel van stadslandbouw gezond gedrag stimuleren en positief beïnvloeden?

Proberen om strategie en wijken meer samen te brengen, Menrike en Joke (van het ziekenhuis Gelderse Vallei) meer meenemen naar stadslandbouwprojecten en kijken of ze aan kunnen sluiten. Het voorbeeld van de eigen moestuin van het ZGV, de opbrengsten hiervan gebruiken ze nog niet .

Wethouder Leon Meijer van Ede:

Rol spelen met stadslandbouw in terugdringen overgewicht.

Is 1^e wethouder food, is onderdeel van convenant, voedselvisie verder uitbreiden, Ede ligt in food valley, het gaat er zeker om om bedrijven erbij te betrekken maar ook hoe beleeft de inwoner het? Anders is het alleen een marketingding.

Collega wil echt iets met voedsel, hou vast aan je visie en je focus. Wat doe je met je inwoners, bezig met winkelcentrum leegstand, focussen, stadslandbouw hoort daar helemaal bij, meer preventie voor jeugdzorg kan alleen als je sociale cohesie hebt. Bij Stadslandbouw hoort zeker ook sociale cohesie. Een wijk met eigen gezamenlijke tuinen, heeft meer verbinding; Turkse vrouwen weten veel van tuinieren en van recepten, daardoor worden ze ineens meer gerespecteerd.

Voedselvisie gaat over hoe verbinden we het buitengebied meer, meer regionaal, productie aansluiten bij wat de klant vraagt. Lastig is : omslag in denken, coöperaties zoals Friesland Campina nemen initiatiefzin bij boeren weg!! Moeten anders gaan denken weer zoals vroeger, beginnen weer te ontdekken dat je ook zelf iets kan verkopen. Smaakroute van bier tot honing en van kaas tot ei.

Verbinden: als wethouder kom je overal, leg daar de wensen van stadslandbouw neer. Teruggaan naar je geschiedenis en daaruit verder bouwen. Welke link is er nog met het verleden? Jan Eelco vraagt hem om stadslandbouw verder uit te dragen en geeft hem als dank voor zijn komst een pakketje Almeerse weelde.

Afsluiting door Jan Eelco:

Arie en Lara worden bedankt voor de organisatie, en Annette Weeda voor haar bijdrage aan het middagprogramma.

De vraag is: Hoe gaan we nu als netwerk verder? Ook uit de enquête kwam naar voren dat we nu op een kantelpunt zijn, het pionieren is over, hoe moeten we nu verder.

9 september in Almere op de stadsboerderij is er een strategiemiddag, 's ochtends gaan we verder met de 3 pilots: hoe zijn ze gevaren. Iedereen is daar voor uitgenodigd.

Voor vragen rond stadslandbouw organiseert Petra een opstellingen dag, daarvoor graag contact opnemen met Petra.

14 oktober komt een brede netwerkbijeenkomst van Duurzaam Door ism het stedennetwerk. Centraal tijdens deze bijeenkomst staan de 4 thema's van de Agenda stadslandbouw.

Het streven is 10 toepasbare handreikingen op te leveren. Verbreding en kruisbestuiving is beoogd op die dag.

Stadsvee lijkt nog niet echt te leven, hoe gaan we daar in de toekomst mee om? Zou dat bijvoorbeeld 1 van de onderwerpen voor het traject dit najaar kunnen zijn?

\We zijn 8 oktober 2013 in Archeon, Alphen, aan dit seizoen begonnen.

De vier centrale vragen die we toen formuleerden waren:

hoe kunnen we al die initiatieven verbinden, hoe kunnen we kennis delen, hoe onze slagkracht vergroten, en hoe krijg ik het (lokaal)voor elkaar?

Jan Eelco hoopt dat het gevoel overheerst dat hier iets aan gedaan is!? En wenst iedereen een fijne vakantie en graag tot in Almere op de stadsboerderij op 9 september.

* Zet deze data alvast in je agenda:

9 september 2014:

Ochtend: uitwisseling en verdieping over pilots Agenda Stadslandbouw (Zeist, Arnhem, Alphen a/d Rijn)

Middag: **strategiebijeenkomst stedennetwerk** (leerbehoefte inventariseren, samen vormgeven van vervolgtraject voor 2015)

18 september 2014:

Opstellingendag Gemeenten & Stadslandbouw te Culemborg

Kosten: € 75,- Meer info: <http://systeemkracht.nu/stadslandbouw/>

14 oktober 2014:

Netwerkbijeenkomst Duurzaam Door ism Stedennetwerk Stadslandbouw in Arnhem Verdiepings- en uitwisselingsbijeenkomst rond de 4 thema's van de Agenda Stadslandbouw

Deelnemerslijst bijeenkomst 1 juli 2014	
<u>naam</u>	<u>gemeente</u>
Wout Veldstra	Groningen
Anne de Feijter	Amersfoort
Yuri Cohen	Amersfoort
Astrid Vermeulen	Amsterdam
Arja Nobel	Amsterdam
Marlies van der Maarel	Arnhem
Betty Jacobi	Arnhem
Boudewijn Rip	Enschede
Annemarie Gout	Utrecht
Barbara Rijpkema	Utrecht
Nelle Marie Peters	Lelystad
Michelle de Jong	Lelystad
Roel Nieuwstad	Zeist
Jaap Beumer	Zeist
Martha Harssema	Zeist
Arie van den Andel	Ede
Lara Sibbing	Ede
Roos de Keijzer	Ede nm
Lidwien Reyn	Duurzaam Door
Rosanne Metaal	Ministerie EZ
Annette Weeda	Landwaard
Jan Eelco Jansma	PPO – AGV Wageningen UR
Petra Kop	KOP-coaching
Lieneke Voorbij	PPO – AGV Wageningen UR